

CAPUT QUADRAGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Athesi descendit ad hypothesis, puta a laude operum *Dei* in genere ad laudem particularium ejus operum. Celebrat ergo magnificentiam *Dei* ex pulchritudine celi, vers. 1; solis, vers. 2; luna, vers. 6; et stellarum, vers. 9; iridis, vers. 12; nivis, fulgarum, rubrum, vers. 14; grandinis, tonitruorum, vendorum, turbinis, nimirum, vers. 16; pruinae, gelu et glaciei, vers. 21; maris et insularum, vers. 23. Unde concludit *Deum* ex toto corde totisque virtibus esse laudandum et celebrandum, quia ipse infinitus maior est omni laude.

1. Altitudinis firmamentum pulchritudo ejus est, species cœli in visione glorie. 2. Sol in aspectu annuntians in exitu, vas admirabile opus *Excelsi*. 3. In meridiano exurit terram, et in conspectu ardoris ejus quis poterit sustinere? Fornacem custodiens in operibus ardoris; 4. tripliciter sol exurus montes, radios igneos exsufflans, et refulgens radiis suis obsecat oculos. 5. Magnus Dominus qui fecit illum, et in sermonibus ejus festinavit iter. 6. Et luna in omnibus in tempore suo, ostensio temporis, et signum ævi. 7. A luna signum dii festi, lumine quo minusve in consummatione. 8. Mensis secundum nomen ejus est, crescentis mirabiliter in consummatione. 9. Vas castrorum in excelsis, in firmamento cœli resplendens gloriose. 10. Species cœli gloria stellarum, mundum illuminantem in excelsis *Dominus*. 11. In verbis sancti stabunt ad judicium, et non deficient in vigilis suis. 12. Vide arcum, et benedic eum qui fecit illum: valde speciosus est in splendore suo. 13. Gyavit cœlum in circuitu gloriae sue, manus *Excelsi* aperuerunt illum. 14. Imperio suo acceleravit nivem, et accelerat curvaciones emittere iudicii sui. 15. Proprietas aperte sunt thesauri, et evolaverunt nebula sicut aves. 16. In magnitudine sua posuit nubes, et confacti sunt lapides grandinis. 17. In conspectu ejus commovebuntur montes, et in voluntate ejus aspirabit *Notus*. 18. Vox tonitrii ejus verberabit terram, tempestas Aquilonis, et congregatio spiritus; 19. et sicut avis dominens ad sedendum aspergit nivem, et sicut locusta demergens descensus ejus. 20. Pulchritudinem candoris ejus admirabitur oculus, et super imbrex ejus expavescet cor. 21. Gelu sicut saltem effundet super terram: et dum gelaverit, flet tanquam cacumina tribuli. 22. Frigidus ventus Aquilo flavit, et gelavit crystallum ab aqua super omnem congregationem aquarum requiescat, et sicut lorica induet se aquis. 23. Et devorabit montes, et exuret desertum, et extinguat viride, sicut igne. 24. Medicina omnium in festinatione nebula: et ros obvians ab ardore venienti humilem efficit eum. 25. In sermone ejus siluit ventus, et cogitatione sua placavit abyssum, et plantavit in illa *Dominus* insulas. 26. Qui navigant mare, enarrant pericula ejus: et audientes auribus nostris admirabimur. 27. Illic praeclaræ opera et mirabilia: varia bestiarum genera, et omnium pecorum et creatura belluarum. 28. Propterea ipsum confirmatus est itineris finis, et in sermone ejus composita sunt omnia. 29. Multa dicemus, et deficiemus in verbis: consummatio autem sermonum, ipse est in omnibus. 30. Gloriantes ad quid valebimus? ipse enim omnipotens super omnia opera sua. 31. Terribilis *Dominus*, et magnus vehementer, et mirabilis potentia ipsius. 32. Glorificantes *Dominum* quantumcumque potueritis: supervalebit enim adhuc et admirabilis magnificens ejus. 33. Benedicentes *Dominum*, exalte illum quantum potestis: major enim est omni laude. 34. Exaltantes eum replenimi virtute, ne laboreatis: non enim comprehendetis. 35. Quis videbit eum, et narrabit? et quis magnificabit eum sicut est ab initio? 36. Multa abscondita sunt majora his: pauca enim videntur operum ejus. 37. Omnia autem *Dominus* fecit, et pie agentibus dedit sapientiam.

PRIMA PARS CAPITIS.

FIRMAMENTUM.

4. ALTITUDINIS FIRMAMENTUM PULCHRITUDO EJUS EST, SPECIES COELI IN VISIONE GLORIE. — Incipit a pulchritudine firmamentum: licet enim eo altius sit oculum crystallinum, empyreum etiam speciosius; tamen haec minus nobis in terra accessibilia sunt, cum firmamenti species per stellas omnibus coruscat.

Pronomen « *eius*, » primo, referre potest *Deum*; de *Deo* enim immediate praecessit: « *Quis satisfacter videns gloriam ejus?* » hec autem *Dei* gloria maxime cernitur in pulchritudine firmamentum, quam influente nunquam exsatisfiat; ut sensus *Dei*, q. d. « *Altitudinis*, id est altissimum, » firmamentum est pulchritudo ejus, » scilicet *Dei*, seu pulcherrimum opus, in quo pulchritudo bei artificis relictum, juxta illud *Psalm. xviii.*: « *Cosmi* inanis gloria *Dei*, et opera manuum ejus annulat firmamentum. »

Porro *Palacius* sic explicat: Firmamentum altissimum est pulchritudo *Dei*, id est maximum; quo enim *Dei* sunt, maxima sunt. Sicut enim in *Psalmo LXV.*: « *Montes Dei* a vocantur maximi, et « *homo Dei* » vocatur homo divinus; et « *filii Dei*, » *Genes. vi.*, a vocantur sublimissimi aut sanctissimi: ita pulchritudo *Dei* vocatur » pulchritudo maxima; » *secundo*, commodius » ejus referas ad » altitudinis, per quam accepit altitudinem cœli et mundi, ut sensus sit, q. d. « *Altitudinis*, » id est cœli altissimi pars nobilissima, puta » firmamentum, » sive cœlum stellarum, est » pulchritudo ejus, » scilicet altitudinis, hoc est cœli altissimi, q. d. Firmamentum altissimi cœli est ejusdem cœli decus et pulchritudo: sicut enim gloria est *Dei*, sic pulchritudo propriæ est cœli et creaturarum, in qua gloria *Dei* refugiet. Nihil enim ita ornat totum celorum machinam ac pulchritudo firmamentum, utpote quod tot quasi genitrix, pyropis et adamantibus, quostris et stris resplendet, indequæ dictum est cœlum quasi sideribus cœlatum, *Genes. i. 8.* Ima quo astræ, tot tede, tot lampades, tot ignes facie in cœlo colloquent, totique mundo producent. Adstellorum ordinem, motum et indutum, varietatem, constantiam. Sane videtur stellarum, quasi militum bariacis ordinata representare exercitum ordinatum. Unde et *Deus* sabaoth, id est exercitum, scilicet angelorum et sidereum, numeratur.

Posset quaque » ejus referri tam ad firmamentum, quam ad altitudinis, q. d. Pulchritudo firmamenti est pulchritudo altitudinis, id est altissimi cœli, mundique totius. Porro Graeca jam clare et eleganter sic habent: Ταῦτα δέ τοι φάσκειν την πόλιν την αριστερήν, οὐ εἰς την πόλιν την αριστερήν, οὐ εἰς την πόλιν την αριστερήν, id est, ut *Commentarius* *Hesychii*, aut quod visioni et visui sit pervenit; vel, ut *Aristoteles* (sive *Apuleius*, ut alii

voluti, lib. De Mondo, dicitur, *civitas*, quasi *terram*; id est terminus supremorum corporum. Idem dicitur *firmamentum*, quasi *caelum*; id est totus lucens. Lux enim et splendor est gloria caeli, quae visum ad se rapit et oblectat. Aristoteles consentit Plato, lib. De Mondo; Iatina vero dicitur *caelum* quasi *celatum*, quod signum sit signum et quasi scolpum, ait Spondeus. Nam « species caei gloria stellarum », ait Strato, vers. 10, aut proprie « visio » hebrei *firmum mare*, sepe metonymia significat ipsum objectum, puta rem visam aut visibilem, q. d. Species et decor caeli cernitur in visibili gloria, quam *caelum* ostentat, puta in spectabili ostensione fulgoris et stellarum, ipsaque est *spectaculum caeli magnificum*, ut veritatis Tigrina. Sie Jansenius: Per apostolum, inquit, *junguntur species caei cum firmamentum*, ut sit sensus: Firmamentum, hoc est species caeli, in visione glorie, hoc est, habens aspectum gloriosum et praeclarum; haec, inquam, species et forma caeli est pulchritudo et gloria altitudinis.

Metonymice et mystice, pulchritudo caeli, sive species et gloria firmamenti, representat pulchritudinem, speciem et gloriam Dei, qui quasi *caelum* increatum inhabitat *caelum* creatum; ideoque caeli creati gloria et majestas tantum est umbra glorie et majestatis increatae et immense SS. Trinitatis: huius enim solium et thronus est *caelum*; huius pariter symbolum est *unum*, verum sive pulchrum, et bonum. Unum enim appropriatur Deo Patri, qui unus et primus est fons SS. Trinitatis: verum sive pulchrum Deo Filio, qui est « splendor glorie et figura substance » Patris, *Hebr.* 1, bonus Spiritu Sancto, qui est *unitas*, amor et nexus Patris et Filii. Similiter Plato haec tria unum, bonum, pulchrum explicat et contemnit. Ipse enim, in *Fratratus*, Protogaea et Alcibiade ita pulchrum definit: « Pulchritudo est vitalis fulgor ex ipso bono manans perideas, rationes, semina et umbras effusus, animos existans ut per bonum in unum redigantur. » Plato enim unum, bonum et pulchrum ita juncta esse censuit, ut unum sine altero reperti non posse existinuerit. Beum dixit esse ipsum unum, ipsum bonum, ipsum pulchrum: haec enim in Deo sunt ipsum Deum: unum, est tanquam caput; bonum, essentia et finis: pulchrum, est splendor inde fulgens: Deus, ut unus, omnibus dulcisime nescit; ut bonus, cuncta procreat ac perficit; ut pulcher, excitat, invitat et allicit. Pulchritudo, cum sit splendor, admirationem excitat: ideo Deus, ut pulcher, admirationem, amorem et desiderium portat; ut bonus, desideria explet, amoremque perficit; ut unus, cuncta eminentissima, quanvis apud nos pugnanta, felicissime ligat. Deus est ea eminentissima trinitas unius boni et pulchri, tanquam origo et principium: mens vero et singula eius idea sunt tales per propriam formam; anima per rationes; na-

tura per semina; denum umbras in materia per imitationem et participationem. Primum ergo pulchrum absolute est ipse Deus, a quo sum pulchritudinem haurit angelus et homo, *caelum* et terra, cui radius a sole *caelum* autem pulchritudo sit est in mente, puta in sapientia et virtute: vestigium vero et umbra vel imago ejus resplendet in decoro corporis, qui maxime decet reges et principes. Hi enim sunt Dei in terris virari et simulacra, ac velut dui quadam terreni.

Quocirca Socrates, in *Phaedro* Platoni, at bonum corporis figurar: bone mensis argumentum esse, aut certe adjumentum. S. Ambrosius, lib. De Virg.: « Species corporis simulacrum est mensis, figuraque probatiss. » Et anonymus in elegansissimo ad Constantium *Panegyri*: « Non frustra, inquit, doctissimi viri dicunt naturam ipsam magnis mentibus domicilia corporum dignam meliori, et ex virtu homini ac decor membra rotundata possit, quatenus illo coelestis spiritus intravit habitator. » Eadem habet Latinus Pacatus, in *Panegyri*, ad *Theodosium*, post que subdit: « Virtus tua nobis imperior; sed virtutis addidit forma subfragium; illa praestita ut portaret te principem fieri, haec ut deceret. » Eodem spectat illud Porphyrii ex Euclidie: « Priami species digna imperio. » Et Plini, in *Panegyri*, ad *Trajanum*: Jam, inquit, proceritas corporis, jam honor capituli, et dignitas oris longe lateque principem ostentat. » Sie et Claudianus, *de Stilone*:

Jam tum conspicuus, jam tum venerabilis ibas,
Spondebatque ducens celsi oris igneus oris,
Membrorumque modus.

Allégorice, firmamentum representat Ecclesiam in petra fundatam a Christo. Haec Rabanus: « Pulchritudo lo firmamentum, inquit, per claritatem siderum potentiam ostendit Creatoris; sed multiplicius de崇 Ecclesie in virtutibus et miraculis Sanctorum excellentiam manifestat Redemptoris, quia ipsi solus aeternus splendor suo illustrat credentes, et ardore judiciei sunt punici peccatores. » Ille celi sunt Apostoli, qui enarrant gloriam Dei, *Psalmi*, xviii, 1. Et cetera a caelo dicunt, quasi sublimis et celestis, ait Isidorus, lib. X *Origina*.

Anagogice, firmamentum representat eustom empyreum; quot enim stellis firmamentum, tot Sancti Sanctorumque dotibus et aureolis resplendet et hum empyreum, juxta illud *Danieli*, xii: « Qui coeli fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamentum, et qui ad justitiam erudiant multos, quasi stelle in perpetuis eternitatis. » Et i *Coriinthi*, xv, 41: « Alia claritas solis, alia claritas lunae, et alia claritas stellarum; Stella enim a stella differt in claritate; sic et resurrectio mortuorum. » Huc ergo oculos mentis et corporis nostri, avulsum a terra, jugiter convertamus ac designatus oportet, ut cum S. Ignatio de Loyola crebro *caelum* suspicente dicamus et suspiremus: « Quam sorbet mihi terra, cum *caelum* aspicio: »

et cum Fulgentio contemplante splendore et pompa ante Romanos: « Si sic fulget Roma terrestris, quomodo fulgebit Jerusalem caelestis? » Ita sancta Machabeorum mater animans filium ad martyrium, t. a. Pabo, inquit, nate, ut aspicias ad *caelum*, etc. Ha fiet ut non timeas carnificem *caelum*, sed dignus fratribus tuis effectus participes suscipe mortem, ut in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiant, II *Machab.*, vii, 28. Sie pariter mater S. Symphoriani eum animavit ad martyrium, ei in clamans: « Nata, nata, memento aeterna vite, *caelum* suspicere, et ibi regnare inture; tibi enim vita non cripitur, sed immutatur in melius. » Quocirca adolescentes, fortiter Iesu Christi causa carnifici cervices praebens, nobilis martyris agonem obiit Augustoduni, die 22 augusti, quo die Ecclesia ejus memoriam quotannis redivivam celebrat.

Porro Tigrina luna versus primum necens cum secundo, censet haec omnia esse elogia, non firmamenta, sed solis. Sic enim verit: *Ornamentum altitudo puritatis firmamentum, ac spectaculum caeli magnificum est sol lucem annaniam, etc.* q. d. Sol est ornamentum altissimi coeli, et firmamentum ac fundamentum purissimum lucis, atque speculum coeli magnificum. Verum ceteri omnes haec accipiunt de firmamento sive caelostellato, non de sole: de sole enim sequitur. Libet hic exclamare cum magno sancto poetio, lib. II *De Consolat.* in fine:

O felix hominum genus,
Si vestrum annuus amor,
Quo caelum regular, regat!

Symbolice, S. Bernardus per firmamentum adcepit B. Virginem; sic enim ait serm. 3 in *Sabine regina*: « Fiat, inquit, firmamentum, et dividat aquas ab aquis; omnibus firmamentis firmum firmamentum tu dominus; que cum eum caelorum capere non poterant, cepisti et conceperisti, portasti et non defecisti, genuisti, auististi, educasti. Tu in medio aquarum divisisti aquas ab aquis, affectus videlicet aeternorum ab affectibus temporis. Posuit in hoc firmamento Deus sol et lunam, Christum et Ecclesiam; et stellas, praerogativas gratiarum multas. » Et paulo post: « Ipsa tabernacula Dei, ipsa templum, ipsa caelum, ipsa terra, ipsa sol, ipsa luna et stella matutina. »

Symbolice, *caelum* pulchritudine sua omnes recreans, et influxus motique suo omnia vivificans et fecundans, notat magnos et magnificeos debere esse summe in omnes beneficos. Id ipsum apposito caeli et terre *apologo*, bellis gnomis velut *caelum* stellis cœlato et osculato, representat Cyrillus, lib. III *Apolog. moral.* cap. xxi, cui titulus: « Quod liberalis omnibus quibus potest, donet: » Aspiciens terra, inquit, quod primum mobile prater ipsam, divino moto omnibus communicato, cuncta secum visibilia raperet; locuta est ei

SOL.

2. SOL IN ASPECTU ANNUNTIANS IN EXITU, VAS AD MIRABILE, OPUS EXCELSI. — Arabicus: *Creatum solem, ut eo illuminetur, et gloriificant eum patres (est exclamatio)! Admiratio, ars Excelsi; Tigrina: Sol lucem annuntians, cum emergit machina admirativa, opus Altissimi. Syrus haec refert ad *caelum* firmamentum, de quo vers. 4; verit enim: *Feicit caelum ad videndum, et ad glorificandum, vas admirationis, opus Excelsi.* A firmamento transit ad solem, quasi primarium et magnificentissimum Dei opus. Parallelipipum annuntians pendet ex verbo *exxit*, vers. seq. Sed quid annuntiat sol? Respondet Jansenius, gloriam Dei; hanc enim subaudiri. Unde pro *et cetera*, id est in exitu, Complutensis legunt *et cetera*, id est in glorioso, q. d. Sol annuntiat gloriosam summamque Dei gloriam; verum simplicius per Hebraicuum sic exponas: *Sol in aspectu*, id est aspectum annuntians; Hebrei enim verba contactus fam mentalis, quale est annuntio, quam corporalis constructum cum *et*, id est *in*, et abalivo. Sic dicunt: Credo in Deo, id est credo Deo. Jam per aspectum intelligi lucem et radios: hisce enim sol aspicit et illustrat terram. Sensus ergo est, q. d. Sol aspectum, id est lucem, auroram et diem, hoc est tempus operandi, annuntiat in exitu, id est in egressu et ortu suo. Ita Vatablus: *Sol, inquit, lucem annuntians, cum energit.**

Aut, quod eodem reddit, q. d. *Sol in aspectu*

suo, » id est in ortu suo quiincipit sua luce aspicere terram, » annuntiat in exitu, » id est extum sive egressum et ortum sum, puta auroram. Tunc enim sol auricomus exoriens, et instar sponsi deo procedens ostendendo suam speciem, quasi salutis bonitatis omnesque creature, eisque bene precator tacite dicendo : Salvete, mortales, bonum diem vobis precor. En discusis noctis tenebris, vobis exorior, en vobis affero lucem, latitudinem et vitam. Surgite ergo, evigilate mecum. Flores, florete; frondes, frondete; arbores, fructificete; aves, canite Deum laudem; animalia, exite ad pacem; homines properant ad sua opera, iuxta illud *Psalm. cxxvii. 22* : « Ortu est sol et congregati sunt, etc. Exhibit homo ad opus sumum, et ad operationem suam usque ad vesperam. » *Exultus ergo huius non occasum* (ut videtur *Pat. Iacob. q. d.*) *Sol in occasu suo annuntiat serenum*, aut ventos, aut pluvias; hec enim ex solis occasu cognoscuntur), sed ortum solis significat: *hunc enim Hebrei vocant נֶצֶן מִזְרָחָה*, id est extum sive egressum, juxta illud, *Psalm. xviii. 6* : « Ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Exsultavit ut greges ad currentiam viam, a summo celo egressio ejus. »

In ordine enim et aurora sol appetet pulcherrimus instar sponsi, aurea purpureaque radiorum corona redimit. Unde a Poetis vocatur πρόσωπον τοῦ ήλιου, id est roseos habens digitos, aureos, auricomus, flammens, igneus, Ita Virgilius, *Aeneid. VII. 1*:

Aurora in rosas fulgebat lutea bigis.

Et lib. VIII :

Qualis ubi Oceani perfunsus lucifer unda,
Quae Vens ante alias astrorum diligenter ignes,
Exsita ex sacrum celo, tenebrisque resoluti.

Nota : Sol, hebreico, triah habet nomina. Primo nunc vocatur שֶׁמֶן scenes, id est minister, a radice שָׁמֵן scenes, id est ministravit, et quod lucem omnibus administrat, quodque a Deo statutus sit universalis minister lucis, per quam cuncta fovet, vegetat, fecundat.

Secundo, vocatur חַמָּה chamma, a calore, quod omnia calet faciat, itaque vivificet: חַמָּה chamma enim est caletfacere.

*Tertio, vocatur חֶרֶב cheres, ab ariditate et execratione, quam calore testu quo suo efficit: cheres enim vocatur testa et circa terra. Hinc de sole ait Ecclesiasticus hoc capite, vers. 3: « In meridi exurent terram, et in conspectu ardoris eius quis poterit sustinere? » In sole ergo tria sunt admiranda: nimurum summa lux, summus calor, summa velocitas. Unde S. Ambrosius, *IV Hexaem. 1*: « Sol, ait, oculus est mundi, iucunditas terrae, celi pulchritudo, naturae gratia, præstantia creaturae. »*

Mystice noster Pineda; in *Job* cap. xxxvi, 33, ad illud: « Annuntiat de ea (luce) amico suo, quod possedit eum sit. » Sic Sapiens, inquit, scripsit: « Sol in aspectu annuntians in exitu, »

Quid annuntiat exoriens Sol? Quidam putant annuntiari ab illo lucem; sed frigide: quid enim annuntiari indiget quod videtur? Illud verius, annuntiare gloriam Dei, quam celi quoque erant. Sed quid existimatis annuntiari a sole exeriente Dei gloriam, quam esse illum dominum et regem glorie? id est, in solis imagine et lucis splendore annuntiare Deum suis amicis, lucem ipsam esse Dei possessionem atque thesaurum.

VAS ADMIRABILE, OPS EXCELSI. — Dionysius, cap. IV *De Divinis nominibus*, ait « sol enim esse significativum, expressum et evidenter divinitatis et divine bonitatis imaginem. » Sicut sol, sic longe potius Deus, inquit, « omnia illustrat, efficit, vivificat, confinet, perficit, estque eorum que sunt, et mensura, et eternitas, et numerus, et ordo, et complexus, et causa, et finis. » Et paucis interjectis: « Clara, inquit, expressaque divinitatis imago est magnus hic sol, totus lucens ac semper splendidus; omnibus etiam que ejus lucem capere possunt colluet, habetque lumen per omnia diffusum sursum et deorsum, ac si quid est quod eo non partecipet, id ejus luminis tenuitati aut parvitudini non est tribendum, sed iis que, quia apta non sunt ad capiendum lumen, ad illud capiendum non explicitantur. Itaque illius radius immensa splendoris magnitudo penetrat, ad vitam excitat, alit, angel, absolvit, purgat, renovat; ac lumen mensura est atque numerus horarum, diuinorum, tollitus nostri temporis; colligit convergitque ad se omnia, que videantur, que moriantur, que illustrantur, que calescant, et uno nomine ea quae ab ejus splendore continentur: itaque ήλιος, id est sol, dicitur, quod omnia άπόλατη ήλιος, id est, congregat colligat dispersa eaque omnia eum expectant que sensu percipiuntur, aut quod cernere ciplant, aut sentire, illustrari, calescere omninoque contineri lumine. »

Est ergo sol « vas admirabile, opus Excelsi, » quia Deum non tantum clare representat, sed divinitatis ejus thesauros in omnes terrae creature liberat et disponit.

*Nota à vas. Manichei enim censerunt solem esse quasi vas et navim, ut mox ostendam: verum sol dicitur « vas, » non quod habeat formam vasis aut navis, sed « vas, » id est instrumentum, organum. Sic enim Hebrei vocant κύπελλον, id est vase, hoc est instrumentum « bellum; » sic Simon et Levi vocantur « vase, » id est instrumenta, « iniquitatis, » *Genes. cap. xlix, vers. 3*; et S. Paulus vocatur « vas electiois, » id est instrumentum electum ad preceptandum. Actor ix. Addo solem habere formam vasis rotundi, sive globi sphaerici, qui quasi vas intra se contineat viros rerum inferiorum, ait *Palaeius*. Sensus ergo est, q. d. Sol est vas, id est organum et instrumentum Dei admirabile, adeoque opus excelsum dignum Deo excelsi, ejusque maiestate et magnificencia.*

*Idque primo, unitate: sol enim unicrus est in mundo, quasi lucis arbiter et monachus orbis, adeoque phoenix seculorum: phoenix enim non est aliud quam sol, ut ostendit in Genesi. Hinc sol est symbolum Dei unius et solius, adeoque pulcherrimum Dei simulacrum, « quem, quia respicit omnia solis, verum possit dicere solen. » Unde et sol dicitur, ex quod solus ex omnibus sideribus sit tantus, vel quod solus, cum est exortus, obscurans omnibus aliis appareat, ut ait Ciceron, lib. II *De Nat. deorum*.*

*Secondo, puritate et splendore: quia sol non videtur esse aliud quam tota puritas, tota lux et claritas. Hinc omnium astrorum est dux et princeps. Unde Secundus Philosophus, interrogatus ab Hadriano imperatore: « Quid est sol? » respondit: « Celi oculus, splendor sine occasu, diei ornatus, horarum distributor. » Et Alcimus sive Albinus Flaccus, *Disput.* cum Pipino Caroli Magni filio: « Quid, inquit, est sol? splendor orbis, colli pulchritudo, naturae gratia, honor diei, horarum distributor. »*

Tertio, magnitudine: quia sol certes et sexages major est terra; unde 400 globos terra in se caperet et completeretur. Alii consentiunt solis longe esse maiorem. Audiri Rome insignem mathematicum, qui asserbat solem octingentes majorem esse globe terreni, idque se certe per dioptras et instrumenta mathematica deprehendisse.

*Quarto, altitudine: firmamentum enim distat a terra oculoginta millionibus milliarum cum circulo; inter firmamentum autem et solem tantum interiacent Saturnus, Jupiter et Mars. Cogita ergo quanta sit Solis altitudo, nimurum ut minimum sol a terra distet quatuor millionibus milliarum, ut ostendit *Genes. I. 16*.*

Quinto, situ: situ est enim in medio planeta- rum, quasi rex omnes illuminans et dirigens. Unde Statius, lib. V:

*Sol operum medius summo librabit Olympo
Lucentes, ceu staret, equos.*

Moderni mathematici per tubum opticum deprehenderunt Mercurium et Venerem, quin et Martem, circa solem moveri et gyrari, ac quasi choream et triadem circa eum agere.

Sexto, motu et velocitate: quia sol quotidie 24 horas percurrit ambitum sui orbis, totusque coeli vastissimi, ac Oriente per Meridiem in Occidente et Septentrionem.

*Septimo, gyro: quia gyrat per omnes plagas mundi, ut omnes provincias, gentes, resquie carcerum illuminent. Unde Virgilius, *IV Aeneid. 1*:*

Sol qui terram flammis opera omnia lustras.

Octavo, efficacia: quia sol omnibus dat vigorum, motum et vitam. Unde illud Aristoteles: « Sol et homo generant hominem. » Ideoque abeunte sole per noctem et hiemem omnia flag-

*escunt, torpescunt, infirmanuntur et moriuntur. Nono, calore, qui tantus est, ut zonam torridam exurat; unde sol est imago SS. Trinitatis. Scitur enim sol ex se producere splendorem, et per eum calorem: sic Pater producit Filium qui est splendor Patris, *Hebr. I.*, et per Filium producere Spiritum Sanctum, qui est calor et amor Patris et Filii.*

Denique sole nihil in hoc aspectabili mundo est vel ad speciem pulchritus, vel ad rem gignendam communitatem secundus: qui vitalium vim ac salutarem stirpibus et animalibus communicat: qui hoc est in aethere, quod in animali cor: qui vices temporum, annuntiante novo semper flore redeundem ex usu naturae temperat, ejusque partes ita dividit, ut inter se non secus atque in choro nestantur: cuius vis et potestas motus reliquorum luminum constituta dimensione moderatur: qui longe lateque diffuso splendore supra omnia atque infera, et ipsos stellarum ignes collustrat: cuius influxus in abdissimos usque recessus penetrat, et terre viscera irrorat, et aurum ac geminas prognoscit: qui ut gigas summa celeritate cursum conficit, ut sponsus asperitus sui gratia omnia decoret: qui est veluti cum universi, mundi oculus, jucunditas maiorem esse globe terreni, idque se certo per dioptras et instrumenta mathematica deprehendisse.

*Unde Anasiasius Sinaita, lib. I *Hexaem.*, *Gre-
cum ήλιος*, id est, sol, derivat ab Hebrew ήλί-
ελιον, id est altissimus, qualis est Deus, quod sol altissimus sit, et Dei maiestatem oculis corporeis suo splendore, calore, et virtute repre-
sentat. « Sol vero Latinus dicitur a solis, quod solus ex omnibus sideribus sit tantus (scilicet centies et sexages major globo terreni), vel quod solus, cum est exortus, obscurans omnibus aliis apparet. » inquit Ciceron, lib. II *De Natura deorum*. Ille Perse allegete gentes solem coluerunt ut Deum, ac Manichei censerunt solem esse Christum. Varro vero, lib. IV *De lingua latina*:*

« Sol dictus, inquit, quod solum ita lucet, ut ex eo dies sit; luna, quod sola luget noctu; itaque dicta Noctiluca, cui templum erat in palatio. a Verina Psaltes, *Psalm. xviii. 6*: in sole, inquit, posuit tabernaculum suum; Chaldeus: « Soli posuit tabernaculum suum illuminationem in illis, » q. d. Deus in sole tronnum claritatis suam collocavit, ut inde fulgoris sui radios quaqueversum vibraret. Hinc prisci Gentium Theolog. et Jamblicus et Macrobius, lib. I *Saturn.* cap. xxvii et xxx, omnia Gentilium numina in sole constiterunt. Denique sol est symbolum aeternitatis, justitiae et veritatis; unde illud Pythagoras: « Contra solem (id est veritatem) ne loquaris. » Et Orphes sollem vocat oculum justitiae: ac iudices in Bithynia tribunal soli exponebant, quasi solis instar sincerissime judicaturi. Ita nostri Co-nimbroi, lib. II *De Cœlo*, cap. v, Quæst. II, art. 2.

Plura de Solis encomia vide apud Plutarchum, lib. De Doctr. principium, Macrobius, lib. I Saturnal. a cap. xvii ad xxii, S. Ambrosius, lib. IV Hexam. cap. i, S. Dionysius, De Divin. nomini. cap. xv, S. Gregorius Nazianenum, orat. De nova Domiticia, et orat. 2 De Theolog., Engubinum, in sua Cosmopol. cap. 1, in Genes. Hieroglyphica solis censem Pierius, hierogl. 44. Ob hasce solis datum eximias S. Franciscus compositus hymn., quem ipse vocavit Solis, ad laudandum in cole Deum ejus opificem, quem quotidie a suis sacrari voluit. Compositus eum accepta revelatione de sua predestinatione et electione ad gloriam, et gloriarum actionem, puta biennio ante mortalem, paulo post impressa sibi a Christo quinque vulnerum stigmata. Unde et moriens eundem sibi precium voluit. Hymnis sic habet : « Altissime, omnipotens, bone Domine, tue sunt laudes; gloria, honor, et omnis beneficium tibi soli referenda sunt, et nullus homo dignus est te nominare. Laudaris, Domine Deus meus, propter omnes creaturas tuas, et specialiter propter honorabilem fratrem nostrum solen, qui dies cere facit, et nos illuminat per lucem; pulcher est et radians, et magni splendoris, tuque, Domine, symbolum praefer. Laudent Dominus meus propter sororem lunam, et stellas, quas in celo creavil claras et bellas. Laudent Dominus meus propter fratrem ventum, aerem, nubes, serenitatem, et propter omnia tempora per quae omnibus creaturis ministrat alimentum. Laudent Dominus meus propter sororem aquam, que est multum utilis, humilis, pretiosa et casta. Laudent Dominus meus propter fratrem ignem, per quem noctem illuminat; roseus est, rutilus, invictus et acer. Laudent Dominus meus propter nostram matrem terram, quae nos sustinet et alit, producere quo varios fructus, varie flores et herbas. » Ita Waddingus, in Annalibus Mino- rum, anno Christi 1224, n. 32, qui et addit S. Franciscum recitato per suos hoc hymno coram Se- natus, eorum grave dissiduum sedasse.

Alleg. firmamentum est Ecclesia, sol Christus, luna B. Virgo, stellae sunt Sancti. Haec Rhabanus, ministrum :

Nicet inter omnes
Virginis sidus, velut inter ignes
Luna minores.

de dicta Genes. 1, 14. Hinc de Christo dicitur, atach. iv, 2: « Oritur vobis timentibus novem meum sol justitia, et sanitatis in pennis ejus. » Vide ibi dicto. et Isaiae xlv, 1.

Porro facile est omnes doles solis, quas jam re- censu, mystice Christo accommodare. Praeclare B. Damascenus, serm. De Transfigur., querit cui Christi locis in ea resplenderunt sicut sol; ac respondet quod sol expressum gerat typum Christi. Sicut enim in sole sunt duo, scilicet lux et corpus, sic in Christo est Verbum et caro, sive deitas et humanitas. Rursum sicut lux prior fuit

sola, id est corpore solari, nam creata est di primo mundi, sol autem die quarto; sic deitas prior fuit humanitate. Tertio, sicut lux solis inde- finita et incircumscripita est, corpus vero definitum et circumscriptum: sic et deitas in Christo immensa est, humanitas vero corporis locisque terminis circumscripta; sicut ergo lux induit cor pus solare, illudque lucidissimum reddit: sic Verbum induit carnem, illamque omni gratia et sapientia radiantissimam efficit. Addo: sicut sed omnia lucida facit, lata, vegeta et vivida: sic et Christus. Unde de eo ait Psaltes, Psalm. xviii: « Non est qui se abscondat a calore ejus. » Plura de sole, qua typus est Christi, dixi Apocal. cap. i, 16. Hinc Christus apparuit S. Lutgardi non quasi unum sol, sed quasi mille soles. Audi Thomam Cantipratanum, in Vita ejus, apud Surium, die 21 Junii: « Interroganti cuidam amico spirituali, eu- jusmodi Christi faciem in contemplatione vide- ret, respondit: In momento appareat mihi splen- dor inestimabilis, et instar fulguris video ineffa- bilis ejus glorificationis pulchritudinem, que nisi raptim subducatur aspectu contemplationis meae, mortalis vita hujus imbecillitas eam ferre nullo modo posset. Post eum autem fulgorem manet splendor intellectualis, et cum illo quero eum, quem raptim videram, sed non invenio. Itaque diebat oculos Christi tam inestimabili coruscante splendore, ut si splendor ille solis lumen infundiretur, in infinitum amplius ille solem obser- curaret, quam solis radii stellarum lumen obte- gant. Religiosus quidam sacerdos scire cupiebat quid sibi vellent ea verba: Pulchritudo sunt oculi ejus vino. Vidi ergo in sancto calice, divina mys- teria celebrans, Christi faciem, ejusque oculos tantum lumine radiantes, ut mundum universum, etiam in media tenebris, longe uberiora quam vel milie soles possent illustrare. Nec facile credi posset quantum arserit Lutgardis Christum vi- dendis desiderio. » Hacuscque Cantipratanum omni- nium secretorum S. Lutgardi conscientia et admini- nister.

A Christo Sancti eximi participiant, ut sint et vocentur Soles; quia ut soles sua sapientia et sanctitate illuminant et accendent homines mun- danos, ideoque ut soles ceteris Sanctis preful- gebunt, juxta illud Christi: « Fulgebut fulgi- sunt soli. » Ita ergo sunt soles soli, sali et celi, ut de qualibet eorum dici possit: « Hoc est vas ad- mirabile opus Excelsi; » quia excelsa Dei amore et gratia heroicè supererat tam agendo, quam pa- tiendo. Sic S. Paulus fuit vas electionis dei excelsi, Acto. ix. Christum tunc imitare, o Christiane, esto sol mundi instar S. Pauli: sol in templo, sol in platea, sol in schola, sol in foro, sol in mensa, sol in cubiculo, ubique vibrans radios virtutis tue. Ita S. Remigius, luce coelesti instar solis ipsi incumbente, designatus est Episcopus Rhemensis, teste Hincmaro, in ejus Vita. S. Co- lumbani mater, ex eo gravida, in somnis vidit a

sui suo rutilantem solem, nimioque fulgere mi- cante procedere, et mundo ingens lumen pre- pare, quod viri sapientes interpretati sunt, Co- lumbanum sua doctrina et sanctitate illustratum orben. Hoc est quod canit Dababora, Jude, v: « Qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilent. » Ita Jonas Abbas, in Vita S. Columbani, cap. ii, existat apud Surium, die 21 novembris.

Sed pro omnibus et super omnes vas Dei admirabile fuit B. Virgo. Audi S. Bonaventuram, In Speculo Virginis, cap. vii: « Maria, inquit, plena fuit ratione, sive expressione divine glorie, et illud Ecclesiastici: Gloria Domini plenum est opus ejus. Antonomasie opus Domini mirabile est Maria, de qua dicitur in Ecclesiastico: Vas admirabile, opus Excelsi. Vera opus mirabile, quia nusquam inventetur simile. Unde de hoc dicitur: Non est factum tale opus in universis regnis, non in regno coelestium, nec terrestrium, nec infernum. Hoc enim opus plenum est Domini gloria, quia supra omnem puram creaturam resultat et relucet plenissime in Maria. Nam prater assumptam a Verbo naturam nullum est opus, nulla creatura, in qua tanta divine gloria materia relucat, sicut in Maria. » Et infra: « Plena est omnis terra gloria ejus, sicut dicitur in Isaia: Plena est tota Maria, relucente in se plenissime divina gloria. » Ita illa Hinc et Christus S. Brigitte fassus est dicens: « Mater mea est esca dulcisima, quia homines ad me trahunt. »

3. IN MERIDIANO (tempore) EXURIT TERRAM, ET IN CONSPETU ARDORIS EIS QUS POTESIT SUSTINET? — q. d. Sol in meridie, presertim tempore aestivo, caelefacit et exurit terram, adeo ut ardorem ejus vix illus feret et sustinet queat. Grace est: In meridiano ejus arcescit terram, et in conspectu (id est conspectum) ardoris ejus quis sustinet? Tigrina: Cum es meridianus torret regiones, quis as- sum ipsius sustinet? Syrus: In meridie urit terram, et coram ardore ejus quis potest stare?

Ad litteram hoc est antiqua solis mystice char- itatis. Sol enim symbolum est ardenter charita- tis et grandis beneficentie, quia suis radiis omnia caelefacit et inflamat. Habet haec de re insig- nem apologum solis et noctis Cyrillus, lib. III. Apolog. moral. cap. xxi, eus titulus: Quod liberalis granditer donet: « Ad solis presentiam, inquit, facta die cum nox totaliter fuisset exclusa, statim ei lamentabiliter dixit: Ut quid tantum clara lucis copiam effudist, et me ex toto orbe habitabili propulsasti? Nonne sufficiebat te lumen ad visio- nis necessitatem profudisse? cui illi respondit: Nimirum infrigiditatem et corporis, ac pectoris constrictiva, A propero hoc loqueris ut avara. Quid est avara? nonne ultimum potentia a Philosophis definitur? Unde qui infra potestatis va- liditatem agit, nondum virtualiter egisse convin- cit. Quare qui non quantum potuit, beneficet, aberrans a virtute defecit. Ceterum quid est aliud

liberalitas, quam libera beneficentie magna vo- luntas? Homo nimirum deficientior est, si donat minus quam potest; voluntatis enim evidens signum est, beneficium traditum. In numeris igitur largiendi non suscipiens attendenda est dignitas, sed donans, quoniam in beneficiis virtus attenditur, non persona. » Profet deinde exemplum utriusque: liberalitatis Alexandru, illiberalitatis Antigonus: « Antigonus, vidua talentum petenti illiberaliter denegavit; quia avaritum suum indignebat Philosophi pallium: Plus, in- quiebat, est quam tibi dari conveniat. At non sic Alexander Macedo, dum argueretur quod nimis ultra quam satis esset cuidam dedisset; mox li- beraliter respondit, nimirum: Non asperxi perso- nae dignitatem, sed ad regale munificient gran- didate. Denique exemplar beneficentie Deum, Liberalissimum in se suisque creaturis, presertim in anima, bombyce et phoenice omnibus imitan- dum proponit: Attende ad primarium liberali- tatis fontem, unde bonitatis omnis vena trahitur; quantum realitatis mundo tribuit? quaque pul- chritudinis firmamentum fecit? et quantum in eo posul splendoris? Numquid in universo reliquit aliquod punctum bonitatis sue beneficentie vacuum? Sic utique anima liberaliter agens, subiecto cor- pori tantum quantum potuit, tribuit. Sie liberalis vermiculus viscera propria in beneficium canecta dedit. Sic largissima phoenix in generatione alterius, totam in seminarium pulverem semi-ipsam effundit. Vere igitur liberalitatis beneficium non est carum, sed carius; nee est magus, sed maxi- mus; neque tantum, sed totum bonum. Quo dicto, magister veritatis quievit. »

4. FORNAE CUSTODIENS IN OPERIBUS ARDORIS, TRI- PLICITER SOL EXURENT MONTES. — Pro custodiens, greci legit φάραον; iam legunt φάραον, id est in- operibus; sed eodem redit sensus. Qui enim for- naceum accensum vult servare et custodire, hic necessito est ut in eam sepius insullet, ac insuf- flando ardorem ejus excited et acut. Subaudien- da hic est nota similitudinis « sicut, sic; » hanc enim sape subficiunt et subaudient Hebrei. Compar enim ardorem solis cum ardore fornae, et illum huius praefert, q. d. Sic custos qui ha- bet curam fornae, ut eam accensum conservet ad opera ardoris, v. g. ad lateres ardore ignis coquendos, sepe in eam insuflando ingentem excoquat ardorem; sic pariter, ino. tripliciter, » id est, ut verit Syrus, triplex magis sol suo ardore exurit terram, ac presertim montes, quos a sum- mo mane usque in vesperam assidue ignis radiis ferit et verbigerat, q. d. Sol magis ardor et urit quam forna, in qua iugis confundunt lateres, virium aut mettla, ut ferrum, es, stannum, cam- panæ, tormenta bellica. Sane vix, in montibus Ardenus fornae in quibus liquatur ferrum, adeo ardentes, ut speciem ignis inferni mihi represen- tarent; cogita ergo quantus sit ardor solis, qui fornae omnes usu superat.

Porro cum efficit sol, radios ignes exsufflans; et refugens radius suis obcecat oculos, — « ex-sufflans » id est emittens, vibrans, ejaculans. Legit Interpres cum Complutensibus ἐκπονεῖ, id est exsufflans: jam Romani legunt ἐκπονεῖ, id est insufflans; sed eodem sensu. Dum enim sol ex se efficit et exsufflat ignes radios, eos emitit et insufflat in terram. Ὅτι obcecat greci est ἐκπονεῖ, id est obfuscatur, q. d. Tantus est calor solis, ut extinxat mones; tantus vicinus ejus est fulgor, ut obfuscat, obtundat, et quasi occidat aciam visus humani. Unde Vatibus clara verit: *Ter tanto magis sol montes excaecat, quam qui fornacem sufflat urens operibus, et vaporem igneum exhalans, fulgore radiorum perstringit oculos.* Porro S. Augustinus, lib. II de Moribus Manichaeorum, cap. viii: « Sol iste, inquit, cui genu flectunt, quo vere nihil inter visibilia pulchrius inventur, aquilares oculos vegetat, nostros saudat inspectus et tenebrat; sed fit per consuetitudinem, ut nos quoque in eo sine incommmodo aciem figamus. »

Nota: *et tripliciter*: Manichei enim censemant solem esse vas triangulum, simile navi. Sic et Iunani, « quam repleri dixerunt, » inquit S. Augustinus, epist. 119 ad Januar., « sicut replerunt naves, ex fugitiua parte diei, cum magna pars dei magnis laboribus de inguinali purgata, de toto mundo atque omnibus elocis fugiens, reddetur Deo iugent. » Idem, lib. XX Contra Faustum, cap. vii: « Solem, inquit, navim quendam esse dicitis, ita non tantum, ut dicunt, loto celo erratis, sed et natatis. Deinde cum omnium oculis rotundus effulget, eaque illi figura pro sui ordinis positione perfecte sit, vos eum triangulum perhibetis, id est per quendam triangulum coeli fenestrans lucem istam mundo terrena raiare. Haec fit ut ait istum quidem solem dorsum cervicemque curvetis; non autem ipsum tam clara rotunditate conspicuimus, sed nescio quam namavim per foramen triangulum micanente atque lucentem, quam confutam cogitatis, adores. Quam profecto faber ille non faceret, si, quemadmodum emuntur ligna, quibus navigiorum tabulam compoununt, sic emerentur et verba, quibus haereticorum fabulosus configuntur. » Inquit hoc est error delirium.

« Tripliciter » ergo idem est quod multipliciter, aut potius idem quod triplo magis ardor sol quam fornax. Alter Paladius: *Sol, inquit, tripliciter operatur, siquidem exurit montes, ignes torrentes evomit, ac longissime refulget. Cujus rei testis est Etia mons a solis exustus ardore, ignes annes velut radios exsufflans, atque ejacta flamma refulgens. Nec Etia solis, sed et alii montes quos, lib. II, cap. vi, Plinius multos refert. Demum sol radius suis obcecat oculos; tanta est illi clarissima lucis abundantia, ut neque mortales eam oculi non conviventes sustinere.*

Mystice, sol exurens montes tripliciter est Spiritus divinus, vel ejus consolatio, que, primum,

memoriam sanctis cogitationibus replet; secundo, illuminat infellectum; tertio, voluntatem inflamat; claritate autem obcecat oculos, nam antea nobis luce celesti, que quam parvum sciamus et sinus, aperit, omnis ante concepi presumpcio evanescit. Ita S. Bonaventura, et ex eo Alvarez de Paz, *De Precozio humilitate*, cap. vi.

Ex hoc loco et similibus nonnulli veteres, quin et moderni insignes Mathematici censemunt et censem solem esse igneum naturae, adeoque ipsum vere esse ignem et fornacem celestem. *Primo*, quia id videtur dicere hoc loco Siracides; *secundo*, quia id videtur arguere ardor ejus, qui tantus est, ut omnem ignis ardorem superet; *tertio*, quia omnis lux, que ex se vibrat lumen et radios, est ignis: si enim lux ignis est flamma, ergo pariter lux solis est flamma et ignis; *quarto*, quia id arguere videntur macule et faculae, que per tubum opitum assidue in sole volvi et revolvuntur; sicut in fornace flamma cum fulvo convolutio et revolutio. Quia de causa aperte videtur Siracides solem comparasse fornaci, quia sol non videtur esse aliud quam facultarum et flammunarum convolutio et revolutio. *Sicut* Syrus verit: *Vapor ab eo (sole) excitatus sicut vapor ignis.* Ob has ergo alias rationes multi censemunt solem et astra esse igneum naturae, immo ignes, juxta illud: « *Vos eterni ignes, et non violabiles numeri.* » Ita priscus Egyptii stellulas esse ignes autem harum: Anaximander docuit solem ignem esse purissimum: Anaxagoras solem esse candenter lucinam, seq. Lrrum: Plato, in Timo, necessarium esse docet, quia celum visibile est, ex igne constare, saltem potiora sua parte: Stoici item omnes docent sidera esse ignes, pasque et ali vaporibus ex aqua et terra sublati, et ad se attracti; quod etiam sequitur et tuctur Bulbus apud Ciceronem, lib. II de Natura deorum, et post eum Plinius, lib. II, cap. ix, Seneca, lib. VII Natur. quest. Similia commemorat etiam Plutarchus, lib. II de Placit. phil., adiens, cap. xiii et xx, censisse Diogenem sidera esse terra et pumicea, et quasi mundi spiracula: Empedoclem putasse stellas incurvantem crystallo adnexas esse, errantes vero solitus: Xenophontem stellarum efformasse et rubibus ignitis, que exsinguierentur interdui, et ad nocturnas tenebras reviviserent, quasi carbones; itaque oras etoicas casus ascensiones et extinctions esse; Democritum et Metrodorum solem ferrum saxum ignitum posuisse: Philolaum Pythagoricum, vitrum: Epicurum, terream densitatem ac montem et pumicea materia. Praecipue vero celebratur a scriptoribus opinio Anaxagorae, qui, cum lapis ignis colore adusto in Agos Thracie amnum et celo decidisset, quem ipse casum predixerat, affirmavit celum omne ex lapidibus constare; solemque ipsum candens saxum esse. Unde Euripides ejus discipulus, in *Phaetonis tragedia*, solem auream glebam nominavit. Ejusdem lapidis me-

minit Plutarchus, in *Lysandro*, Damachus in his nes. cap. i. Hinc et Ecclesia in hymno ecclesiasticus canit:

Quarto die qui flammam
Sols rotam constitueas.

Patrum jam citatorum verba recitat noster Salianus initio tomii I *Annal.*, in quarto mundi die.

Favet etymon Hebreum. Sol enim hebreice vocatur שֶׁמֶן *schemen*, q. d. שְׁמָנִים *schemanim*, id est, *ibi ignis*, sicut cella ex aquis confitato va *שְׁמָנִים* *schemanim*, id est, *ibi aqua*, uti dixi initio Genesis.

Denique recentiores nonnulli mathematici, qui per dioptrias efficacissimas solem solisque figuram studiose multis annis observarunt, assertur solem esse ignitum, idque colligunt ex maculis et faculis, ut dixi, quas in eo novas et novas conspicunt, ut aliae annis succedant. Idipsum confirmant ex eo quod, esto lumen possit esse sine igne, ut patet in lumine a sole in aere diffuso: tamen lux ipsa, que lumen diffundit, ubique videatur cum igne conjuncta, ut patet in luce candela, lampadis, ignis, etc. Ergo lux solis pariter est lux ignita, adeoque ignis. Idem colligit ex effectu: sol enim sua luce et radis calefacit totum orbem; calefacio autem et calor est proprius actio et effectus ignis. Addunt aliqui ex hoc igne certi pro dilutum ignem quo sub diem judicij conflagrabit mundus, sicut ex celo prodierunt aqua quibus obrutus fuit mundus in diuina. Quis enim aliis ignis ad totum mundum exundendum sufficeret? Hic illi.

Verum Aristoteles, quem sequuntur passim Philosophi et Theologi, docet celum et celos non elementa, nec ignem, sed celestis esse naturae; quia prouide ipse quintam essentiam vocat; ac proinde illos non actu, sed virtute esse calidos, quia vim habent calefaciendi. Vide Conimbricenses catenaeque libros de Caelo.

Allegorie Rabanus: « Sol iste, inquit, qui oritur timentibus Deum in aspectu, hoc est in presentia incarnationis sua, evangelizavit regnum Dei, cuius nativitas singularis admirabilis est; quia non ex viri semine, sed ex virtute Omnipotenti Verbum caro factum est. In conspectu ardore ejus quis poterit sustinere? quia nullus corporalis oculis divinitatis ejus splendorem potest sufficere. Ideo assumpsit velamen carnis, ut fragilites hominum splendorem aliquo modo possit sufficere divinum. Hic fornacem custodit in operibus ardoris, quia suppelia preparat peccatoribus gehennam ignis, tripliciter exurens montes, quando superbos pro cogitatione mala, pro loquelle nefanda, pro operatione iniqua eterna exerciat flamma. Radius suis pravorum exerceat oculos, quando mysticis verbis pro nequitia sua superbientibus deludit intellectum, » *Math. XII, 13.*

3. MAGNUS DOMINUS QUI FECIT ILLUM, ET IN SER-MONIBUS EJUS PESTINAVIT ITER. — « Festinavit ac-

tive captur pro festinato acceleravit iter, q. d. Verbo et iussu Dei sol velocissime per iter sumum decurrat, ut potius volare videatur, juxta illud de sole, *Psalm. xvii*: « Exsaltavit ut gigas ad currendam viam; nam sol qualibet hora motu suo conficit millionem miliarium, et insuper centum et quadraginta milia miliarium, quod tantumdem est, ac si terre ambulet et gyrum circumcurrent quinquagies, ut ostendit *Genes. i*. *Syrus*: *Magnus est Dominus qui creavit eum, et in verbis Sancti acceleravit gressus suos*; *Tigurina*: *Magnus est Dominus creator illius, cuius iussu profectioem accelerat*. Porro pro *zestozos*, ut legunt Romana, Noster, *Syrus*, *Tigurina* et alii, id est *festinavit*, acceleravit; *Complutensis contraria legum xxviii*, id est *cessare fecit*, quod etiam verum habet sensum, q. d. Sol impetu cessat a motu suo fieri velocissimo, cum Deus id iubet. Sic *Iosue*, cap. x, iussu Dei stitit solem, et *Isaias*, cap. xxxviii, vers. 8, coram *Ezechia* solem retroegit per decem lineas.

LUNA.

6. ET LUNA IN OMNIBUS IN TEMPORE SUO, OSTENSIO TEMPORI, ET SIGNUM XVI. — A sole transit ad lumen, ejusque miram lucem usumque celebrat; hec enim sunt duo maxima luminaria celi, sed sol est maius, luna minus, *Genes. i*. Sol enim certies et sexages major est tota terra, luna vero trigesim et novies minor est globo terre, ut docent astronomi; et tamen ipsa nobis in terra equalis pene videatur soli, eo quod luna vicinitate et citius terra, sol vero assimilis et remotissimus. Hinc luna est amula solis, ac noctis deus, ideoque a Poetis vocatur *Fobus* quasi *Phoebi*, id est solis, soror; ac luna quasi lucens una, quia sola nocte lucet, eam illuminans, uti sol diem. Pro in omnibus interpres legit cum Romanis: *iv. n. 2*; jam *Complutensis legunt: v. xviii*, id est in statum vel stationem. Unde sic habent: *Lunam fecit in statum ad tempus sum, demonstrationem temporum, et signum sacculi*; ali: *Et lunam fecit ad stationem ad tempus sum, indicium temporum, et signum sacculi*; stationes vocat status luna mutationes et vicissitudines, quibus nunc est nova, num crescent, num plena, num decrescens, idque per statu tempora. *Syrus*: *Luna stat in tempore, designatio temporum, et signum a seculo*; *Tigurina*: *Lunam idem fecit, ut suo tempore existat indicium temporum, et signum avi*.

Porro nostre versionis sensum sic clare expponit Jansenius: Post solem, inquit, etiam « luna in omnibus », hoc est apud omnes gentes, vel potius in omnibus suis mutationibus, que ei accidunt in tempore suo, est « ostensio temporis et signum avi », hoc est temporis: significat enim mensum exordia, et partes eorum sequentes; quia singulis mensibus suum circulum absolut. Sol quidem etiam ostendit tempus; quia suo discessu et accessu ostendit aetatem, hiemem, ver et

autumnum, et circulo suo absoluto ostendit annum esse absolutum. At peculiariter luna tribuitur quod sit ostensio temporis, quia celestis, sepius et distinctus ex varia luna mutatione temporis frequens et continua percipitur mutatio.

Denique luna non tantum est signum saeculi et rerum secularium, sed et causa; nam dominatur humidis. Unde ab astronomicis dictior preesse infante, argento et pituita; hinc et in plenilunio ostrea plentaria sunt. Rursum fluxus et refluxus maris causatur a luna; ac nocte lucente luna crescent humida, ut ros, imbre, aqua: « Aqua magna plus fluent per nocte », ait Aristoteles, lib. III *Meteor.* Causa est luna, ut dixi, et absentia solis, qui per die edocens vapores ex aqua, aqua aquas innundat. Unde *Palacius*: Nota, lector, inquit, verbum illud: « Et luna in omnibus in tempore suo », quod verbum summan habet philosophiam et summas lunes lundes. Sensus enim est, quod omnia haec inferiora ferre subiungunt luna, et gubernantur a luna. Vide astus maris, plantationes, sectiones et insitiones arborum, phlebotomias infirmorum, et denum nihil fere est in hoc orbe nostro, quod quadam tenus non pendeat.

Porro *Palacius* in signum avi sive saeculi accipit, quasi idem sit cum illo, *Gen. i, 14*: « Fiant lumina, etc., et sit in signo, » scilicet serenitas, ventorum, pluviarum, cauamatum, etc. Hi Secundus philosophus, interrogatus ab Hadrian imperatore: « Quid est luna? » ait: Celi purpura solis amula, malefitorum inimica, solamen iter agentium, praesagium tempestatum. *Apolaeus*, *De Deo Socratis*: « Luna, inquit, solis amula, noctis deus, est dies adjutrix, noctis oculus; stellae sunt fata hominum. » Sed haec fata sunt facta *Genethilaicorum* commenta. *El Alcinous Flaccus*, *Disput.* cum Pipino: « Luna est oculus noctis, roris larga, presaga tempestatum; stelle sunt pictura culmis, nautarum gubernatores, noctis decor. » Huius facit illud *Astrologorum*:

Pallida luna pluit, rubicunda flat, alba serenat.

Vide de presagiis solis et luna nostris *Combrisces*, tract. 7 in *Meteor.* cap. m.

Huc pertinet signum luna et lunationum, sive *lunarum anni*, quem suo per duodecim menses gyro luna describit, quod propositus Cleobule filii Cleobuli Lindii, teste *Gyraldo*, in *Enigmatis*:

Est unus genitor (inquit) cuius sunt pignora bis sex;
Hic quoque triginta nata, sed disparsa forma.
Aspectu hic nivea, nigra sunt valibus inde.
Sunt immortales omnes, moriuntur et omnes.

Est autem hujusmodi enigmatis solutio: *Luna, vel annus lunaris duodecim habet lunationes sive menses, quorum quilibet triginta diebus,*

luna et tenebris distinctis, perficitur. Sunt immortales generis, quia nunquam cessat diem et noctum mensurumque successio; specifica tam, vel votus individuus, singuli moriuntur et desunt. Quare Theodectes enigma hoc sic proposuit: Duplices sunt, inquit, sorores, quarum una parit alteram, et ipsa que genita est giganten, interimit, gigantique alteram, a qua et ipsa interimitur. Dies enim prior gigant sequentem, et ab eo interimitur; quia ei locum cedit, et esse desunt.

Sophista vero Nestebano regis *Egypti* simile enigma *Asopos* proposuit: « Est, inquit, templum magnum, et in ipso columna duodecim habens urbes, quarum quilibet triginta trahibus sustinetur; has vero trahes due circumneat mures. » Quod resolvens *Asopos*: « Templum, inquit, est mundus, columna vero annus, urbes menses, trahes autem dies, et mulieres ipsae dñe, dñe et nox. »

Denique Albinus Flaccus, *Disput.* cum Pipino Caroli Magni filio: « Quid, inquit, est annus? quadriga mundi. Quis dicit? nox et dies, frigus et calor. Quis est auriga eius? sol et luna. Quot habet palafitas? Duodecim. Qui sunt pratores palafitorum? Aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo, libra, scorpius, arcenitens, capricornius, aquarius, pisces. »

7. A LUNA SIGNUM DIERI FESTI, LUMINARE QUOD MINUTUR IN CONSUMMATIONE, — q. d. A luna nos deinde accipimus signum et indicium diei festi. Nam festum Neomenia, id est novae lunes, incidebat in noviluminum; festum vero Pasche, a quo cetera computabantur, incidebat in pleniluminum, puta in 15 luna sive 13 diem primi mensis Nisan. Lunam vocat « luminare quod minutur in consummatione », id est in perfectione, puta in pleniluminio; eo enim peracto luna non minuitur, corniculatur et decrescit, cum sol semper idem plenusque in suo orbe permaneat. Unde ali vertunt: *Lumen in fine decrescit, grace, mortis processus, vel consummatio*; id est, ut Romanus: *Luminare quod minutur super consummationem*. *Complutensis*, in *consummatione*: *A Luna ex signo festorum, luminare quod deficit in extremitate*. *Tigurina*: *Luna dies festus designatur luce decrescente donec deficit*. Quare lumen mirabile sit luna incrementum ex obscuro ad summam lucis gloriam, tamen totum mirabiliter deprimit mutatio et casus. Hinc luna inconstans et mutabilitatis est symbolum, juxta illud cap. xxi, 12: « Homo sanctus in sapientia manet sicut sol: nam stultus sicut luna mutatur. » Id ipsum representat nomen Hebreum; stultus enim hebreo vocatur *kesil*, ob inconstitam, q. d. Qui mente parum firma constat, neque semper est ejusdem consili et propositi, sed verum, qui mutatur in horas, et variis cupiditatibus agitatur; is similissimus est inconstans lumen, non semper eamdem faciem ostentans, et non

tam dierum damna sua celeritate reparantis, quam incrementa subinde perdentis.

Lunam imitantur margarite, quas et luna crescente plenas roperi scripsit Dioscorides, et post pleniluminum capite cum tempore minuantur et decrecent, ut ex certis experimentis tradit *Celsinus*, libro II *De Metallicis*, cap. xxii.

Mystice nostre Alcazar, in *Apocal.* cap. xii, vers. 1, notat: 2: *Luna, inquit, est B. Virgo, primo, quia lucem gratie maiorem ceteris stellarum, id est Sancti, habuit a Christo, qui est sol justitiae; atque per gratitudinem omnium sue lucis haustum eo regerit, unde accepit, » quod de luna patriter scribit Plinius; *secundo*, quia sicut luna maxime dominatur terra et mari, sic et B. Virgo dominatur orbem, eisque in nocte hujus saeculi clara luce praefulget; *tertio*, quia sicut luna, testa Plinio, a humilio est et excelsa, quia alias admota collo, alias contingua montibus: » sic et B. Virgo in oculis suis erat humili, sed in oculis Dei excelsa. Ipsa se ancillam Domini, dum ab Angelo salutaret, nominavit; ideo facta est mater Dei. Itaque mirare in ipsa triplex conjugium rerum summi disparatarum, quod ipso eius nomine Maria representatur. Primum conjugium est humili et celsitudinis sive majestatis, quod ipsa humili et pauperica facta sit Deipara et regina Anglorum; utrumque significat nomen Maria. *Mariam* (sic enim pronuntiant Syri) enim significa « stillam maris »; *mar enim* Syris est gutta, sive stilla maris, *iam* est mare. Ecce humilitas. Quid enim stilla minutus? Rursum *Maria* dicitur quasi *mar marum*, id est celsitudine. Ipsa ergo est stilla maris per humilitatem, ideoque ipsa pariter est celsitudo ac stella maris, uti canunt et invocat S. Bernardus, Euthymius, S. Hieronymus, totaque Ecclesia in hymno: *Ave, maris stella*. Denique ipsa est mare sapientie et gratiarum. Secundum conjugium est puritatis et penitentiae sive crucis. Puritatem inuit rursum et stilla maris; uniones enim, sive margarite (que symbolum sunt puritatis et virginitatis) ex stillis roris, in conclus marinis concrescent. Rursum *Maria* hebreica idem est quod *mryya* vel *amaritudo maris*, que symbolum est penitentiae et crucis, quam B. Virgo tota vita subiit, presertim astis Christo crucifixo, ut nos doceret, matrem puritatis et castitatis esse penitentiam et mortificationem. Tertiuum conjugium est paupertatis et opulentie. Nam B. Maria, id est « stilla maris », sibi fuit pauperima; eadem, ut *Mariam*, id est « dominum maris », diffissima facta est a Christo, adeo ut quasi *תְּהִלָּה more*, id est pluvia temporanea omnem gratiam et celo depuat in se invocantes. Sicut ergo luna « minutia in consummatione », sic B. Virgo humili et minuta est in sua perfectione et exaltatione, ut, cum fieret mater Dei, ancillam se nuncuparet.*

Allegorice, Hugo per lunam accipit Ecclesiam, Vnde eum singula Ecclesie adaptantem.

Porro Xenophanes, apud Ciceronem, lib. IV *uest.* Academ., opinatus est habitari in luna, amque esse terram multuarum urbium et montium, idem censent alii de Marte et aliis planetis, eo quod Mars per tubum opticum deprehensus sit habere circa-vel supra se alias stellas, que ejus planum illustrent, sicut sol et luna illustrant terram ob ejus incolas et habitatores. Porro Plutarchus, lib. II *De Placitis Philosoph.* cap. XXX : « Pythagorei, inquit, alium lunam terrestrem videli, qua sicut et nostra terra circumambulatur a majoribus quidem et pulchrioribus animalibus, quinque deies nostrorum quantitatem confinibus, neque illum exrementem dejicientibus; tanta item dici longitude. » Idem, tract. *De Faste in orbis lune,* de luna incolis fuse disserit, ac inter cetera ait : « Ego istos qui in luna incolunt, multo magis mirari existimo cum terram intuentur, tanquam faciem et coenam universi per tot humores, nobes nebulae apparetum, locum obscurum, humilem, immobilem posse eam animalia producere et nutrire, motu, respiratione et carnis predita. » Verum haec Philosophus sunt paradoxae.

Hanc gnomem et hoc enigma tropologie aperte posito et eruditio luna et similes apolo condidat Cyrilus, lib. I *Apolog. moral.* cap. ix, cuius titulus : *Tantum aeternum dilige, et nunquam dolabis;* « In plenilunio, inquit, similes cordis letitiae exsultanti vulpes mox astuti, et hec dixit : Inde mihi, soror, cur sic exsullas, ut tecum gaudeam; hujus tantus jucunditas quo ratio, et exsultationis quis causa? At illa letitia respondit : Nimirum lunari, quam aenea, plena luce nunc fruor; quoniam hanc diligo, et qua certa perfruuntur haec laetor. Ad hoc vulpes adjunxit : Parabam certe, charissima (ne turberis), manu, naso, vicinoque oculo, et estimativa preclarula, ad rationis naturam te pere cunctis animalibus accessisse; sed ut ex vana gratulatione cognoscas, adhuc permanes de longinquuo. Quanto enim magis a ratione sequitur, tanto quidem ab homine plus discrepamus. Puto enim, ni fallor, quod amare lucem veram sit bonum, si tamen ejus sit stabile fundamentum; quia amare aliquid pertinet, nihil aliud est quam finaliter dolere. Quantum enim id quod diligimus gaudemus esse habitum, tantum etiam mox dolemus, cum est amissum. Unde fili delectatio de re que est perdita, statim vertitur in dolorem, et amor atque jucunditas in macorem. » Id deinde explicans vulpes subiect : « Igitur quod lumen diligis, laude te; sed quod lunari lumine mutabilis frueris, te non laudo. Haec enim nocte si plena luna hetaris, cum defecerit sequentes vespera, tristaberis. Impossible enim est amare perditio non dolere; et sic quid tibi residuum erit de preterito gaudio nisi presens dolor? Amatum siquidem rapit secum ubiquecumque gaudium; sed idem cum transierit, mox ejus fines occupat luctus. Verum nor-

est sapientia gaudere ut doleat, sed ad tempus iugere, ut semper gaudete. Infelix quippe est communatio de jucunditate in luctum; de genu vero beata est in gaudium commotatio. Propter quod, charissima, ut tua sit gaudiosa dilecta et fructu permanens, illam duxat et diligas lucem, et ea fruari, que dialic est, atque invariabilis, ac summa. Illius enim secura est letitia aqua plena. Propter hoc autem, sicut amamus, ita et sumus; habet enim auctor contumum chamaeleonis, unde transimus cum amatis, aut sistimus; et cum eisdem vilesceimus, aut chari sumus. Sed quid lugenti chamaeleoni de colore auro matato in luteum sagax corvus responderit, non audisti? Claude, pone aurum, desuper lumen, et de cetero respice aurum. Quibus dictis, vale superadens recessit. »

S. MENSIS SECUNDUM NOMEN EJUS EST. — « Ejus refer non ad mensem, sed ad lunam; grecæ enim est femininum γῆρας, quod non nisi lunam resipere potest. Unde Tigurina verit : *Mensis nomen ipsius (lunæ) accipit.* Sic, cap. vi, 23, dixit : « Sapientia secundum nomen est ejus, » scilicet, Mensa et difficilis, ut precessit. Sensus est, q. d. Mensis uti a luna sui exordium, medium et finem accipit, ita pariter ab eadem sortitur et nomen. Nam hebreæ (hebreæ enim haec scripsit) Sirachæ senior, que junior in Grecum transtulit, mensis dicitur γῆρας chodes, id est innovatio, a nova luna, ejusque innovatione; radiæ enim γῆρας chodes significat innovare. Sie pariter Greci novum mensem vocant νεωμήν, et Latini, novilunium a nova luna; quin et lunatio idem est quod mensis. Unde sequitur de luna, ejusque innovatione, que fit initio mensis.

CRESCENTIA MIRABILITAS IN CONSUMMATIONE. — Quia luna crescit et corniculatur varia et mirabiliter, donec consummatum, id est, consummatur et pernuntum lumen accipiat in plenilunio. Quocirca Vataplio verit : « Et crescentia mutationibus est mirabilis. Vide Plinius, lib. II, cap. x. Syrus : *Mensis secundum nomen ejus est, et crescit sublimiter in mutatione.*

Rursum « mensis » hebreæ dicitur γῆρας ierach, a γῆρας iarech, id est luna, quod luna sua lunatione, id est per orbem suum decursu et circuitu describat mensem. Nam sol annum exigit in cuso et circuitu suo per zodiaceum, luna vero mensem: hinc « mensis », a luna mensuram et nomen accipit; idem enim est quod lunatio. Sic et Graeci mensis vocatur μήν, ἡπτης, πέντη, id est a luna; immo Macrobius Latinam vocem mensis derivat a Greco μήν, licet Cicero, lib. II *De Natura deorum*, mensem derivet a metiendo. Ait enim : « Qui, quia mensa spatha conficiunt, menses nominantur. » Sie pariter Belga et Germani e mæ, id est luna, mensem vocant. Sic et Angli similiter vocatur mensis a mon, id est luna. Simili modo Auctori libri *De Spiritu et anima*, apud S. Augustinum, tom. III, cap. x, vocem mens de-

rit a pīn, id est luna; quia « sicut luna, inquit, crescit et decrescit, et varia vicissitudine commutatur, in illo tamen quod fuit quadam perfecta novitate se restituit ; sic mens nunc caput summis inserit, nunc deedit in infimis, nunc sese inferens sibi veris falsa redarguit; modo ad corporalia regenda deflectitur, modo aternis rationibus inspicendi vel consulendis adhaerescit. Mens universorum capax, et omnium rerum similitudine insignita, omnia esse dicitur. » Idem tamen paulo post : « Mens, » inquit, dicitur, « quasi eminens, » quod in anima emineat, et ad diuinam contemplandam assurgat.

Pro crescentia mirabiliter in consummatione, Complutensis legunt, οὐαράνων οὐαράνων, id est crescent, vel auctus, mirificavit mutatione, id est, ut Tigurina : « Crescents mutationibus est mirabilis. Romani pro οὐαράνων, cum Nostro legente οὐαράνων, vertunt : *Crescentia mirabiliter mutatione; alii, cum mutatione.* Luna enim sola stellas per singulos menses assidue crescit decrescit, impletor et minuitur. Quocirca luna ejusdem cornubis apud Egyptios era hieroglyphum mensis, testo Pierio, hierogl. 44, cap. xviii.

STELLE.

9. VAS CASTRORUM IN EXCELSIS, IN FIRMAMENTO CÆLI RESPLENDENS GLORIOSO. — Lunam vocat « vas castorum, » id est instrumentum bellum et exercitum Dei : tum quia ipsa sua luce eminet inter stellas, quae in Scriptura vocantur castra et militia Dei : unde Rabanus et alii legunt resplendens gloria, tum quia astrorum est quasi lux, immo sol, dux et antisignaria, adeoque videtur esse nocturnus sol illustrans colum, stellas, totumque orbem. Unde inter eas incedit quasi regina gloria luminis et pulchritudinis praepotens et admirabilis; hinc et luna dicta quod lucet una per noctem, vel quod lucet leucat aliena.

Alludit ad stationes nocturnas castrorum, quarum quatuor noctis vigilias, quibus mutabantur excube et excubitores, dividebant juxta motum lumen.

Allerorice Rabanus : « Luna, inquit, est Ecclesia, quae a Christo quasi a sole suum mutauit lumen et gratiam, que modo persecutionibus videtur immunit, iterumque tranquillitate recepta clarissimi luminis hilaritate complevit. Unde dicit, quod crescat mirabiliter in consummatione. Ipsa sane est vas castorum in excelsis, in firmamento cœli resplendens gloria; quia in ipsa uniuersarum fidelium consistit turba, que in firmamento veritatis et divinae predictionis per totum orbem gloriosa resplendet. »

Secunda, per enallagmum numeri « vas castrum » accipi potest pro *vasa castrensis*, quales sunt stellæ, q. d. Velut instrumenta et arma bellicia Dei sunt stellæ, que in firmamento resplendent

gloriosæ; stellæ enim vocantur arma, immo militia Dei; quia magno numero, ordinata et constanti serie quasi acie incedunt et procedunt quasi aries bellica ordinata a Deo. Ita Palacius et Jansenius : Vas castorum, inquit, vocat totum illum, qui in celis videtur, astrorum apparatum instar castorum pulchre ordinatum et dispositum. Unde et « militia coli » dicuntur, et exercitus Dei, quo Deus ad jussa sua complenda uitetur. Est enim Graecis οὐαράνων, οὐαράνων, quod recte verbi potest apparatus, instrutio, vel armatura castorum; a οὐαράνων enim, quod vas significat, et quavis arma, derivatur verbum οὐαράνων, quod est pars et instru. Dicil ergo post solēm et lunam esse elianum in excelsis insigne « vas castorum, » hoc est veluti apparatum militarem resplendentem in firmamento cœli, qui et ipse mirabiliter Dei gloriam declarat. Unde Syrus verit : *Vas exercitus in excelsis, quod resplendet in firmamento cœli;* Tigurina : Apparatus castrensis in altitudine, in solo cœlesti, resplendens est deus cœli, gloria astrorum; quod Noster versus sequenti verit : *Species cœli, gloria stellarum.* Hic enim versus ad sequentem spectare, illiciexpleri videtur.

In stellis enim primo, mirus, et quasi castrensis est ordo, isque certus et constans. Unde et stella a stando dicuntur, quod stelle in celo stare videantur: « Bonum autem universi (et cujusque rei) consistit in ordine, » ait Aristoteles, lib. XII *Metaphysica*.

Secunda, stellas flammæ nature esse censem Cicero, lib. II *De Natura deorum*, Plato, Plinius et alii superius citati. Unde et ardentes a Poetis vocantur. Vere modernus Poeta : « Lucifer, inquit, cœli lampades stelle, nature foculi noctis oculi, lumen famulæ, solis flammule. »

Tertia, stellarum magna est multitudo, qualis est militum in castris. Plinius, lib. II, cap. xiv, assertit in firmamento esse 1600 stellas effectu visu insignes. Astrologi vero numerant 1022, sed longe plures sunt, quæ vel non videntur, vel non nisi confuse, ut que in galaxia communiam lucem exhibent, faciuntque viam lacteam. Unde « quo quisque acutus stellas intulerit, tanto plures videt, » ait S. Augustinus, lib. XVI *De Civit. cap. xxii.*

Quarta, magnitudine eminent stelle. Nam stella quilibet in firmamento longe major est tota terra. Distinguunt astrologi stellas in sex magnitudines differentias, traduntque illas, quæ prima et summae magnitudinis sunt, confinare magnitudinem terræ centes et septies; quæ secundæ, nonages; quæ tertie, 72, quæ quartæ, 34, quæ quintæ, 39, quæ sextæ et infimæ; decies octu. Insuper astronomi stellas a se notatas in 48 constellationes, sive imagines, redigerunt. Est vero constellatio certus stellarum numerus alicuius animalis, sive alterius rei effigiem situ ordine representans. Hinc stella erat hieroglyphicum Dei, ait Horus Apollo. Hinc et Pan Deus (quasi